



ЛЕКЦІЯ 3.
ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКА ДОБА
УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ (ДРУГА
ПОЛОВИНА XIV – XVI СТ.)

1. Литовсько-польська доба в українській історії (друга половина XIV – перша половина XVII ст.)

1..Приєднання українських земель до Великого князівства Литовського. Литовсько-Руська держава



1.1. Україна у складі Литовського князівства та Польського королівства (друга половина XIV – перша половина XVII ст.)

Велике князівство Литовське (ВКЛ) – державне утворення, що постало вздовж р. Німан у XIII ст. на основі союзу литовських князів. Засновником ВКЛ вважають князя Міндовга, який приєднав до Литви Чорну Русь і був урочисто коронований (1253 р.) у Новгородку (центр Чорної Русі; сучасне м. Новогрудок Гродненської обл., Білорусь).

Фактором, що прискорив формування ВКЛ, стала агресія німецьких рицарів-хрестоносців (Тевтонський орден, Лівонський орден), які виступали під гаслом християнізації язичників-литовців. Швидкому й інтенсивному зростанню ВКЛ сприяв занепад давньоруських князівств, спричинений навалюю Батия. Основний масив українських земель приєднано до Литви за князювання Ольгерда.



Ольгерд (1345-1377)



- У 1359 р. литовські війська вийшли до кордонів Чернігово-Сіверської та Київської земель.
- У 1361 р., до литовської держави добровільно приєдналося Київське князівство, а протягом 1362 р. війська великого князя Ольгерда оволоділи землями Чернігово-Сіверського та Переяславського князівств.
- 1362 р. битва між об'єднаними литовськими, руськими та союзними військами кримського хана Мамає з татарськими загонами на р. Сині Води

Велике князівство Литовське, Руське і Жемантійське/

Умови швидкого просування Литовської держави на українські землі:

знесеність руських земель внаслідок татаро-монгольської навали й занепад Києва, як політичного центра Русі;

відсутність єдності;

налагодження політичних і культурних зв'язків між руськими землями й литовцями в процесі створення литовсько-руської держави;

вплив на Литву руської (української, білоруської) культури, мови й традицій; поява литовських військ вселяла надію на визволення від татарської орди.

1 : 8 500 000 (в 1 см 85 км)

Велике князівство Литовське



князівство Литовське у період
шого розширення території.
лінією позначено сучасний
України.

Умови входження українських земель до ВКЛ

- відбувалося ослов'янення політичної еліти литовської держави: руська мова отримала статус державної й використовувалася як у повсякденному вжитку, так і в діловодстві;
- литовці за браком людей для управління своїми завоюваннями дозволяли місцевій знаті займати найвищі адміністративні посади
- представники великокняжої родини та їхнє оточення частково приймали православне християнство;
- елементи руського права впроваджувались у державне законодавство;
- у військову справу запозичувалися досягнення фортифікаційної та тактичної майстерності Київської Русі

Особливості політичної системи Великого князівства Литовського. Для Литви було характерним те, що вся влада була сконцентрована в руках великого князя, характерною рисою держави був феодалізм західноєвропейського типу, землеволодіння було зв'язане з військовою службою

Феодальне право було законодавчо оформлене Литовськими статутами 1529, 1566, 1588 рр.

КРЕВСЬКА УНІЯ 1385 Р.

ЧИННИКИ

Ослаблення влади ВКЛ через:

- Сепаратистські тенденції на руських територіях
- Активізували свою боротьбу з Литвою Тевтонський орден і Велике князівство Московське

Внутрішній сепаратизм удільних князів і зовнішня загроза з боку сусідніх держав підштовхнула Ягайла – молодшого сина Ольгерда, який по смерті батька став новим великим князем литовським, до пошуків союзника

Відповідно до Кревської унії 14 серпня 1385 передбачалося приєднання ВКЛ до складу Корони Польської та перехід у католицизм Ягайла і всіх мешканців Литви. Згідно з умовами унії, у лютому 1386 р. Ягайло охрестився й став польським королем [поклавши початок династії Ягеллонів]; невдовзі було здійснено християнізацію Литви – останньої язичницької країни в Європі. ВКЛ не втратило політичної самостійності.



Пам'ятник Ядвізі та Ягайлу у Кракові



ВКЛ і Польща 1387 р.

НАСЛІДКИ УНІЇ

Князь Вітовт 1392 р. став намісником Ягайла у Литві, а з 1395 р. почав використовувати титул великого князя литовського, його визнано довічним правителем Литви; лише зі смертю Вітовта мало відбутися повне приєднання ВКЛ до Польщі.



Люблінська унія

Наприкінці XV ст. у ВКЛ стали скликатися загально-шляхетські сейми. Однак і за єдиного володаря аж до самої Люблінської унії 1569 р. ВКЛ і Корона Польська фактично залишалися двома окремими політичними утвореннями.

На сеймі в Любліні (10 січня – 12 серпня 1569 р.) вони об'єднались у Річ Посполиту, що означало завершення унійних змагань, започаткованих у Крево 1385 р. Згідно з актом від 1 липня 1569 р., Польща й Литва злилися воєдино й надалі мали управлятись одним загальнообраним володарем, який коронувався у Кракові як польський король і великий князь литовський.



Умови Люблінської унії

Очолювати новоутворену державу мали єдиний виборний король, спільний сейм і сенат.

Запроваджувалася єдина монетна система.

Міжнародні стосунки планувалося проводити лише від імені Речі Посполитої, а митні кордони між Польщею та Литвою було скасовано.

Польська й литовська шляхта отримувала право володіти землями в будь-якій частині новоутвореної держави.

Велике князівство Литовське залишило за собою певні атрибути автономії.

Литва зберегла: власні печатку, герб, скарбницю, адміністрацію, судочинство. Офіційною мовою в Литві залишалася руська, а правнича діяльність здійснювалася на основі Литовських статутів





Умови Люблінської унії

- Очолювати новоутворену державу мали єдиний виборний король, спільний сейм і сенат.
- Запроваджувалася єдина монетна система.
- Міжнародні стосунки планувалося проводити лише від імені Речі Посполитої, а митні кордони між Польщею та Литвою було скасовано.
- Польська й литовська шляхта отримувала право володіти землями в будь-якій частині новоутвореної держави.
- Велике князівство Литовське залишило за собою певні атрибути автономії.

Литва зберегла: власні печатку, герб, скарбницю, адміністрацію, судочинство. Офіційною мовою в Литві залишалася руська, а правнича діяльність здійснювалася на основі Литовських статутів

Наслідки Люблінської унії

- Після унії, як про це писав М. Грушевський, *Литва втратила всяке значення як окрема держава і стала частиною держави Польсько-Литовської.*
- На українських же землях від унії виграла лише місцева шляхта, яка була зрівняна у своїх правах зі шляхтою польською.
- Повсюди встановлювалася всеосяжна система політичного, економічного та духовного поневолення народу, відбувався "занепад українського життя".
- Польські пани примусово запроваджували католицизм, закривали православні церкви, осередки української культури та освіти.

Генріх Валуа

Зі смертю короля Сигізмунда II Августа (1520–72) ягеллонська династія припинилася.

Цим скористалася шляхта, обравши королем представника французької династії Генріха Валуа (1551–89; майбутнього французького короля Генріха III), який на її вимоги підтвердив і навіть з розширив права й привілеї шляхти («Генрихові артикули»; Генрикові статті 1573), але 16 ст. вважається «золотим віком» польської культури: у цей час поширилися ідеї європейського Відродження і Реформації, з'явилися



1.2. Берестейська церковна унія 1596 р.



Берестейська церковна унія – церковно-історична подія, внаслідок якої більшість ієрархів Київської митрополії перейшла з-під юрисдикційного підпорядкування Константинопольському патріархату під верховенство Римського престолу, зберігаючи візантійсько-слов'янську обрядовість, власні ієрархічно-адміністративні структури, канонічний правопорядок та духовно-культурну спадщину.

- «Берестейська унія»,
Вінніпег (вітражист: Лео Мол)

Костянтин Василь Острозький



- збереження обряду,
- заборона католикам забирати православні церкви, заборона переходити на латинський обряд,
- зрівняння православного духовенства в правах із католицьким, повідомлення в справах унії патріархів,
- повідомлення про те Москви й Молдавії, поліпшення внутрішніх справ православної церкви та відкриття шкіл для православного духовенства

Релігійна полеміка



Ян Матейко. Проповідь Петра Скарги (картина 1864 р.)